

Bijdrage aan de discussie over vermeend racisme in het werk van Rudolf Steiner.

(Door Alex Hemme ingestuurd op 26/01/2009)

Het heeft even geduurd, maar bij deze dan mijn beloofde bijdrage in de discussie over vermeend racisme bij Rudolf Steiner. Wat ik in mijn bijdrage weergeef is mijn persoonlijke, actuele inzicht met betrekking tot dit onderwerp. Ik wil benadrukken dat dit geen verdediging van de antroposofie inhoud en ook geen aanval daar op. Mijn persoonlijk inzicht heeft zich ontwikkeld op basis van mijn levenservaringen en vooral mijn nieuwsgierigheid naar inzicht. Wetenschap is, naar mijn ervaring, niet in de eerste plaats het kiezen of hebben van een overtuiging. Zover ik dat kan beoordelen getuigt dat meestal van een subjectieve vooringenomenheid. Wetenschap is de kunst van het vragen stellen, leven met vragen. Een mens begint soms al jong met het stellen van vragen. Vragen als; waarom is mijn linker buurjongen kerngezond en gelukkig en mijn rechter buurjongen gehandicapt en minder gelukkig? Waarom groeit de ene mens op in grote welvaart en bijzonder gunstige omstandigheden, zoals liefhebbende ouders, een mooie omgeving, enzovoort, en een ander mens in grote armoede, met ouders (als die beiden nu leven) die meer bezig zijn met de zorg voor overleven dan met aandacht voor hun kinderen? Waarom moordt de ene groep gelovigen de andere groep gelovigen uit? Neem bijvoorbeeld de strijd tussen katholieken en protestanten in Noord-Ierland, die notabene van de zelfde God uitgaan? Wat is de zin van het leven? Zo kun je als kind al vragen hebben. Het vinden van antwoorden is dan het tweede. De meeste antwoorden blijken geen persoonlijke ervaring te zijn. Hooguit het directe oorzaak en gevolg gebeuren in de fysieke wereld en de wetten van de natuur kunnen in die zin aansprekend zijn. Aansprekend in die zin dat een ieder zich daar onafhankelijk van op de hoogte kan stellen. Maar zelfs mijn persoonlijke ervaring dat ik vroeger, als klein kind, kortdurig een grijsblauw stoffen olifantje had als troetelbeest is al niet meer te bewijzen.

Wat de overtuigingen betreft, de meest uiteenlopende overtuigingen zijn in hun karakteristiek vanuit het ene gezichtspunt volkomen waar en van een ander gezichtspunt volkomen belachelijk. Veel van de beschrijvingen van Rudolf Steiner die een weergave zijn van zijn bovenzintuiglijk schouwen zijn niet bewijsbaar in de zin zoals we zaken graag bewijsbaar zien en ook de idee van het ontstaan van de aarde, zoals we die nu kennen, als een totaal materieel ontwikkelend gebeuren, is in die zin niet bewijsbaar. Tot nu toe is de mens al wel zover gekomen dat ze naar de maan of mars kunnen vliegen, met een enorme inzet aan geld materiaal en technieken, het 'maken' van slechts 1 eencellig wezentje vanuit de bouwstoffen waar uit deze bestaat, behoort nog niet tot de mogelijkheden.

Zoals gesteld, wat ik geschreven heb is slechts een weergave van mijn inzicht van dit moment, terwijl ik het schreef bedenk ik mij dat ik het eventueel ook op een andere manier had kunnen omschrijven, dat heb ik ook geprobeerd maar dit is mij toch beter gebleken. Ik streep het ene weg en voeg het andere toe. Al doende zie ik dat leren een dynamisch proces is, dat ik altijd op reis ben zolang ik nieuwsgierig ben en open sta voor de wereld van de fenomenen. De wereld van de materiële fenomenen en de wereld van de niet-materiële fenomenen. Beiden behoren ze tot mijn persoonlijke ervaringen. In die zin ben ik net zo veel of net zo weinig volgeling van de geesteswetenschap als dat anderen volgeling zijn van de uitsluitend materiële wetenschap en citeer ik zowel uit materiële wetenschap als uit geesteswetenschap.

Het 'rassenvraagstuk'.

Waar wordt Rudolf Steiner, vanwege bepaalde onderdelen in zijn werk 'de antroposofie' van beschuldigd?

1. Racisme als gevolg van het opdelen van de mensheid in rassen die onderling van elkaar verschillen en waarbij het rasmatige de belangrijkste bepaler is van menselijke eigenschappen of vermogens, en dat

de raciale verschillen de basis vormen van van de inherente superioriteit van een bepaald ras boven het andere. (Definitie uit Merriam-Webster Dictionary)

2. Racisme ten aanzien van het uitsterven van een ras – de Indianen - als geheel. Steiner heeft hierover gezegd dat de Indianen zich de doodskrachten voor het uitsterven hebben verworven. Het (uit)sterven van de Indianen, wordt geacht hoofdzakelijk zichtbaar, opgetreden te zijn door het contact met de naar Amerika overgekomen Europese kolonisten. Aspecten die in grote mate hebben bijgedragen tot de uitsterving van het indianenras zijn ziekten, moord in de vorm van genocide, dood in gevechtshandelingen en alcohol.

3. Racisme ten aanzien van de uitspraken die Steiner heeft gedaan naar aanleiding van foto's van indianen.

1. Het indelen van de mensheid in Rassen.

Als men bestudeert wat de gangbare wetenschap beschrijft ten aanzien van de mens als levend wezen op aarde en wat Rudolf Steiner daarover vanuit de antroposofie over schrijft dan krijgt men de indruk dat men twee wetenschappen heeft die heel verschillend naar menszijn en leven kijken. De meest aanvaarde uitkomsten van de gangbare wetenschap beschouwen de mens als een van oorsprong stoffelijk wezen, en beperken zich in de beschrijving van de mens tot alles wat zichtbaar/waarneembaar is en tot dat wat men uit de directe of indirecte werking van dat zichtbare/waarneembare kan afleiden. In deze benadering is ook de geest van de mens niet meer dan een eigenschap van het stoffelijk brein. De geesteswetenschap beschouwt de mens als een van oorsprong geestelijk wezen en beschouwt de stoffelijke mens als een manifestatie van dit geestelijke wezen van de mens.

Men zou het ook zo kunnen stellen, de gangbare wetenschap betreft het aardse standpunt en de geesteswetenschap zowel het geestelijke als het aardse standpunt.

De feiten tonen bij een nauwkeurige bestudering van beide wetenschappen aan dat de gangbare wetenschap de geesteswetenschap buitensluit, terwijl de geesteswetenschap de **resultaten** van de gangbare materiewetenschap niet buitensluit.

In de antroposofie ligt het door de verbreding naar het geestelijke anders als bij de gangbare materiële wetenschap en in het geval van de rassen komt het verschil duidelijk naar voren.

In de definitie van het racisme, een definitie vanuit de gangbare wetenschap, wordt beschreven dat het opdelen van de mensheid in rassen tot racisme leidt als het rasmatige wordt gezien als de belangrijkste bepaler van de menselijke eigenschappen en vermogens, waarop het hebben of niet hebben van bepaalde vermogens die daaruit zouden zijn af te leiden de superioriteit van het ene ras ten aanzien van het andere ras zou kunnen aantonen.

Voor de gangbare wetenschap betekent dat dat zij, met het formuleren en aanvaarden van een dergelijke definitie, de mens in zijn geheel laat samenvallen met zijn stoffelijkheid, met zijn materieel bestaan.

In de antroposofie wordt het rasmatige, een in de mensheidsontwikkeling tijdelijk bestaan van populaties mensen die zich onderscheiden op basis van verschillende kenmerken, in wezen dat wat zichtbaar/waarneembaar is en wat direct of indirect afgeleid wordt uit het zichtbare/waarneembare niet gezien als de belangrijkste bepaler van menselijke eigenschappen. In de antroposofie wordt de bepaling van de menselijke eigenschappen en vermogens gezien vanuit een heel andere achtergrond.

Als eerste is er de geestelijke wereld, die, zelf onstoffelijk, in hoge mate bepalend is voor de fenomenen van de materiële wereld waarin wij leven. Als tweede is daar de mens die door zijn karma en wederbelichamingen, opnieuw incarnerend, op aarde een lichaam gaat bewonen. Een lichamelijke toestand waar hij of zij zelf voor kiest.

De antroposofie laat de mens niet volledig samenvallen met een stoffelijk bestaan. De mens wordt binnen de antroposofie gezien als een geestelijk wezen, die al bestond voordat er van een aarde sprake was zoals we die nu kennen. Die dus al bestond voordat er sprake was van het lichaam 'mens' zoals wij

dat nu kennen. Rudolf Steiner beschrijft in zijn werk de verschillende 'bestaansvormen' die de mens heeft meegemaakt voordat deze aankwam bij de mogelijkheid tot een bestaan op aarde. En dan heeft hij het niet over 'andere' mensen, dan heeft hij het onder andere over al die mensengeesten die nu, geïncarneerd, op aarde leven. Hij heeft het over jou en mij. Het stoffelijk menszijn gedurende opeenvolgende incarnaties zijn slechts tijdelijke bestaansvormen voor een mens en het bestaan tussen de dood en een nieuwe geboorte wordt in de meeste gevallen door Steiner als veel langduriger omschreven, gemeten met ons aardse begrip van tijd.

Toch kunnen we zien dat Steiner bij groepen van mensen bepaalde eigenschappen beschrijft. Dat doet hij met name in de "Mission" (GA121) Wat heeft Steiner daar eigenlijk meegedeeld? We kunnen dat niet zonder meer samenvatten als we niet eerst beginnen met de uitspraak van Steiner dat het van belang is om ook andere voordrachten erbij te betrekken. (GA121 – 6-blz.108) Daarmee zegt hij dat het niet eenvoudig is om de behandelde complexe materie te begrijpen, maar tevens dat het voor een goed begrip van deze materie belangrijk is om het te bekijken vanuit het geheel van de antroposofie. Ten aanzien van de rassen heeft Steiner een beschrijving gegeven van de ontwikkeling die er, mede door de omstandigheden op aarde, toe hebben geleid dat de verschillende rassenkenmerken destijds zijn ontstaan. De mens was toen nog, door de weekheid van zijn lichaamsvorm, veel ontvankelijker voor invloeden vanuit zijn omgeving. En dan zien we dat de fysieke toestand waarin de verschillende mensen komen te verkeren niet ontstaan is door een of ander onvoorzien ongeluk maar dat er onder andere sprake is van een keuze door de mensen zelf. Steiner beschrijft dat er op een bepaalde tijd, op een bepaalde plek vanuit bepaalde Orakels, mysterieplaatsen in Atlantis, de trek van de mensen vanuit Atlantis naar andere, verschillende, gebieden werd voorbereid en geleid. (GA 121-6 blz 114) En dat de plekken waar de verschillende groepen mensen zich vestigen, in die tijd, een grote invloed hadden op de vorming van de verschillende lichamen. Het ontstaan van die verschillende kenmerkende lichaamsvormen, op basis waarvan we, met betrekking tot die tijdsperiode, tot het begrip ras komen, heeft menselijke individualiteiten de mogelijkheid geboden om door verschillende incarnaties heen zich te ontwikkelen. Steiner beschrijft ook wat er zou zijn gebeurd als dit niet had plaats gevonden. Dan waren de mensen gelijk gebleven, niet alleen gelijk in kenmerken maar ook gelijk van geslacht. Want de opdeling in de geslachten is in dezelfde tijd ontstaan als de rassen. Het is juist door de fysieke verschillen heen dat de mensheid zich op allerlei manieren verder geestelijk heeft kunnen ontwikkelen. Dat is ook het idee van het leven in een stoffelijke vorm op aarde. Het is op aarde dat mensen zich verder kunnen ontwikkelen op een wijze welke 'levend' in een alleen maar geestelijk bestaan voor de mens niet mogelijk zou zijn. Als we alleen al zijn beschrijving van het verschil lezen tussen het fysieke incarnatieproces van menswording en mensvrouwording dan zien we al hoe gecompliceerd deze is en tevens hoe wezenlijk deze is voor de ontwikkeling van de mens en dat het de kern van het individuele mens zijn, zijn individuele geestzijn, niet aantast.

Dit onderwerp wordt, antroposofisch gesproken, duidelijker naarmate je er meer over verneemt. Steiner beschrijft dat de mens, wij dus, in zijn voortdurende ontwikkeling, welke al onvoorstelbaar lang plaats vind, vanuit de geestelijke wereld komend, nu tot een vleeselijk bestaan is gekomen op aarde. Via de geslachtelijkheid komen we, door de geboorte, bij herhaling tot een stoffelijk/vleeselijk bestaan en ons lichaam is geheel opgebouwd uit stoffen van de aarde. Onze geest wordt bewoner van een lichaam en daarmee deelgenoot aan het leven op aarde. Het lichaam zoals we dat nu hebben is bepaald niet gelijk aan het lichaam welke wij op Atlantis hadden en nog minder aan het 'lichaam' dat wij daarvoor op Lemurië hadden. Steiner beschrijft dat wij destijds bewoners van Lemurië zijn geweest en dat wij daarna bewoners van Atlantis zijn geweest. Dat betekent dat de 'lichaamsvormen' zoals hij die beschrijft en die we voorheen min of meer hebben bewoond, voorbij zijn gegaan terwijl wij ons wezenlijk doorontwikkelden. Anders gezegd; wij bestaan nog, in de geestelijke wereld en bij afwisseling ook als geest levend in een

lichaam op aarde, maar de lichaamsvormen van voorheen zijn weer opgenomen in de wereld van de materie. Het lichaam van ieder mens wordt overigens in zijn leven gedurende periodes van zeven jaar, stoffelijk geheel uitgewisseld voor een nieuw lichaam. En in de eerste zeven jaar van ons leven werken wij, aan de hand van het 'model' dat wij als lichaam uit de erfelijkheids stroom van onze (voor)ouders hebben gekregen, dit eerste lichaam om tot een meer eigen lichaam.

In voorgaande periodes van de aardeontwikkeling was de mens nog niet in staat om het stoffelijk bestaan zodanig met onze geest te doordringen, als we nu, in deze fase van de aardeontwikkeling wel kunnen. Dat had met een aantal factoren te maken. Enerzijds de ontwikkelingsgang en toestand van ons geestelijk wezen, anderzijds de ontwikkelingstoestand van de overige geestelijke wereld en de mogelijkheden die daar lagen om geschikte bestaansvormen voor de mens in de stof te creëren.

Voor de duidelijkheid, voor de ondergang van Atlantis waren alle destijds levende mensen Atlantiërs, fysiek vrijwel gelijk. Op het einde maar vooral in de eerste periode na Atlantis ontstond pas de fysieke rassenvorming, - waartoe de aanzet al in de tijd van Lemurië was gemaakt - door specifieke krachten, die vanuit de geestelijke wereld werkten, op weer specifieke gebieden op aarde. Na de ondergang van Atlantis, en na de rassenvorming, was het atlantische 'ras' uitgestorven en lang daarvoor was het hele lemurische ras al uitgestorven. Dus Steiner beschrijft bepaald niet alleen het uitsterven van het Indiaanse ras. Hij beschrijft dat de lemuriërs zijn omgekomen door het vuur en een heel groot deel van de Atlantiërs door verdrinking

Steiner beschrijft hoe bepaalde geestelijke krachten op bepaalde gebieden vanuit de aarde werkten op de vorming van mensenlichamen. Deze verschillende krachten werkten vanuit het heelal op de aarde in en kwamen op verschillende gebieden weer vanuit de aarde omhoog. Hij heeft het in dat verband over 'durchkochen', later over 'sprudeln'. Beiden zijn karakteristieken van vanuit de aarde omhoogwerkende krachten die in hun werking niet direct fysiek waarneembaar zijn. Men kan beide krachten alleen maar waarnemen door de stof waarop of waarin ze werken. Wordt water op een hittebron gezet die zelf niet zichtbaar is dan kun je de werking van de hitte aan het water zien. Laat men een gas vrij weg lopen dan ziet men deze normaal gesproken niet maar loopt het door een vloeistof dan kan men het gas in haar werking aan de opstromende belletjes waarnemen. Deze beschrijving van Steiner geeft een 'beeld' van wat er gebeurde en is geen opstel over chemie. Het is in dit verband belangrijk dat Rudolf Steiner doorlopend aangeeft in zijn werk, hoe moeilijk het is om de waarnemingen van het schouwen te verwoorden en hoe veel moeite het hem kost om dat te doen. De woorden van de zintuiglijke wereld zijn niet toereikend er zou een nieuwe taal voor moeten ontstaan zegt hij.

Rudolf Steiner beschrijft in GA 121 dus in wezen de vorming van lichamen op aarde. Hij beschrijft hoe de krachten vanuit de aarde destijds vormend op die lichamen inwerkten en hoe daardoor verschillende lichaamsvormen en ontwikkelingsmogelijkheden ontstonden voor de mensengeesten die deze verschillende lichamen in elkaar afwisselende incarnaties bewonen. Terugkijkend in onze ontwikkeling kunnen we achterom dus zien dat we, door onze verschillende incarnaties, deel hebben uitgemaakt van verschillende culturen en rassen op aarde, vanzelfsprekend wonend op verschillende plekken op aarde. Nog verder terugkijkend waren we een bewoner van Atlantis en nog verder terugkijkend een 'bewoner' van Lemurië. En we kunnen ons maar moeilijk een voorstelling vormen van de lichamen waar we destijds in gewoond hebben.

Er is nog een andere manier om toe te lichten hoe het zit met het bewonen van ons lichaam. Daarvoor wil ik het beeld gebruiken van het voertuig. Ik kom daar op omdat er in de occulte genootschappen in die zin wordt gesproken over het bewonen

van lichamen. En ook in de Bijbel is daar sprake van. Daar staat beschreven dat bij de doop in de Jordaan de Christus in Jezus trok. Dat is dan geen incarnatie maar incorporatie.

Destijds was men in de Theosophische vereniging op zoek naar een mogelijkheid om de Maitreya te laten incarneren. Leadbeater ontdekte de jongeling Krishnamurti en deze is jarenlang opvoedkundig voorbereid en begeleid om, zoals dat destijds in de Theosophische Vereniging werd omschreven, het 'voertuig' te kunnen worden voor de Maitreya. Met andere woorden om de mogelijkheid aan de Maitreya te bieden om te incorporeren. Als gebeurtenis in de ogen van de toenmalige Theosofen min of meer een herhaling van de incorporatie van de Christus in Jezus.

Vanuit dat verhaal kwam ik op het lichaam, als voertuig, als een geheel op aarde ontstaan door de werking van fysieke krachten. (GA121-4 blz 81 - "in denen er lebt")

Hoe zit het met andere voertuigen die worden gebruikt door de mens in de situatie dat deze weer op aarde leeft?

Dat blijkt heel interessant te zijn en ik zie daar veel parallellen met het leven van de mens in een stoffelijk lichaam. Het is niet zo dat ik hiermee vertellen wil dat het exact hetzelfde is, dat is het niet, maar het helpt om tot bepaalde gedachten te komen over de inwoning van de mens in een lichaam.

De mens is op een gegeven moment voertuigen gaan bedenken en gaan maken. Dit soort voertuigen zijn scheppingen van de geest van de mens. Sinds het allereerste begin van het ontworpen voertuig heeft de mens voertuigen in allerlei vormen en constructies gekend, van de boerenkar tot aan de spaceshuttle. Verder uit elkaar kan haast niet. De ontwikkeling van het voertuig heeft een hele geschiedenis gekend en zal nog meer geschiedenis gaan schrijven. Als je nu bijvoorbeeld naar een moderne auto kijkt zou je grofweg kunnen denken dat een auto een soort van mechanisch mens aan het worden is. Het heeft niet alleen ledematen en een romp, maar ook een 'hart', de motor, die aan de ader van de benzinetank vastzit. De motor heeft zuurstof nodig en brandstof. Het 'zenuwgestel' is de elektrische installatie en daar zit tegenwoordig - bij de duurere auto's - ook een computer aan vast. Dat zou je nu het 'hoofd' van de auto kunnen noemen.

De ontwikkeling van de auto volgde op de koets en de eerste bruikbare auto's zagen er ook als koetsen zonder paarden uit. Dat waren auto's met stoommotoren. De eerste bruikbare stoomauto's werden in 1801 gemaakt.

De mens kiest tegenwoordig, binnen zijn of haar mogelijkheden, vanuit een beroepskeuze en/of prive situatie een auto uit. Wij bewegen ons daarmee door het verkeer, dat is dan een deel van het leven. Heel wat mensen zitten heel wat uren van hun leven in een auto. Op de weg zien we hoofdzakelijk auto's. In een grote variëteit. De mensen in de auto's zien we meestal niet, tenzij we er bewust op gaan letten. Als we ons door het verkeer bewegen letten we op auto's. En hoewel we ons bewust zijn van de verschillende eigenschappen van verschillende merken auto's zal niemand, bij nadere beschouwing, denken dat de auto een zelfstandig leven leidt. Iedereen zal zich realiseren dat een auto een bestuurder heeft. (zelfs als dat radiografisch of geprogrammeerd plaats zou vinden.) En door de auto, zijn uiterlijke en innerlijke eigenschappen en vermogens kunnen we ons voorstellingen maken over de bestuurder. Neem bijvoorbeeld alleen al de keuze van een persoon voor een bepaalde auto. Nu zijn de voornoemde kwaliteiten overwegend statische kwaliteiten, maar als de auto wordt voortbewogen door het verkeer zien we de verschillende bewegingen van de auto en aan de bewegingen van de auto kunnen we nog meer te weten komen over de bestuurder. Complexe situaties in het verkeer, waar de verkeerspolitiek te kort schiet, kunnen we hanteren als we bestuurders in andere auto's kunnen 'aanvoelen' door het gedrag van hun auto, niet omdat we de merken van andere auto's kunnen categoriseren. In die situaties zoeken we ook bij voorkeur oogcontact met andere bestuurders. Dat is een voorbeeld van wat Rudolf Steiner binnen de mensheidsontwikkeling aangeeft als hetgeen momenteel het belangrijkste voor de mens moet worden en wat hij beschrijft als een contact van 'Seele zur Seele'. Er moet vooral contact komen tussen 'bestuurders' van 'voertuigen' waarbij de kenmerken van de 'voertuigen' een ondergeschikt belang

hebben. Met andere woorden; de rassen bestaan nog wel, eigenlijk alleen maar de overblijfselen daarvan, maar ze zijn niet meer van belang. De mensen bewonen weliswaar nog steeds lichamen met verschillende vermogens en eigenschappen maar het contact van ziel tot ziel, daar gaat het nu om en dat wordt doorslaggevend voor onze toekomst.

Als je kijkt naar de verschillende types voertuigen dan zie je al dat de verschillen groot kunnen zijn terwijl ze allemaal aan dezelfde wezenskenmerken voldoende. Het zijn allemaal 'verlengmachines' van menselijke mogelijkheden.

Laten we eens alleen maar kijken naar zoiets als auto's.

Er bestaan betonauto's, personenautos, ambulances, raceauto's, vrachtauto's, legervoertuigen, grote auto's, kleine auto's, tractoren, ezovoort. Welk voertuig is meer waard dan het andere als we alleen maar kijken naar het uiterlijk en de eigenschappen, waarbij in de meeste gevallen het uiterlijk de eigenschappen grotendeels laat zien. Een sportwagen in Hanoi of een bromfiets? Een fiets in de binnenlanden van Australië of een terreinwagen?.

Een vrachtwagen om mensen te vervoeren en een bus voor vervoer van betonnen liggers voor een brug? Een ambulance als zaaimachine voor de boer en een aardappelrooiervoor het ophalen van de vuilnis? Het is wel duidelijk. De waarde van een voertuig staat in verhouding tot de betekenis voor de gebruiker.

Wat zou je nu een gedegenereerd voertuig kunnen noemen?

Een gedegenereerd of in die zin slecht voertuig is een voertuig die zodanig is uitgevoerd dat mensen die niet meer aanschaffen, niet meer willen gebruiken, omdat er niemand meer is die voor hem of haar nog langer een betekenis aan die wagen toekent. Dit ontwerp 'sterft' uit. Een goed merk is een merk die heel veel betekenis heeft voor de gebruiker of gebruikster.

Er zijn voertuigen 'uitgestorven' terwijl ze nog steeds bestaan. Neem de auto met stoommotor. Destijds het mooiste wat er bestond, tegenwoordig bestaan ze alleen nog maar bij gratie van de liefhebbende en ze ook nog gebruikende verzamelaar. Maar de functie heeft echt geen cultuurbepalende waarde meer. Ze is van cultuurbepalende waarde opgeschoven naar een voor enkele individuen bepaalde waarde. Hier spreekt dan ook de tijdsgeest. Veel jongeren kennen de stoomauto niet eens en voor de meeste mensen is de stoomauto iets uit de voorbije geschiedenis toen vrouwen nog geen broeken droegen en mannen nog wel hoge hoeden.

2. Het uitsterven van een ras .

Zoals hierboven al eerder vermeld, Rudolf Steiner beschrijft niet alleen het uitsterven van het indianenras, hij beschrijft eveneens het uitsterven, of zo men wilt, het verdwijnen van de Lemurische menselijke bestaansvorm en de Atlantische menselijke bestaansvorm. Hij geeft bovendien ook aan dat beide culturen de ondergang zelf hebben veroorzaakt. Men zou dus kunnen gaan denken dat het behandelen van het uitsterven van grote groepen mensen, zoals de Indianen, door critici selectief wordt benaderd.

Steiner heeft echter gezegd dat het Indianenras zelf de krachten heeft verworven die geleid hebben tot het uitsterven van dat ras en daar wordt door de critici zwaar aan getild.

Dat wordt door een aantal daarvan opgevat als een zeer racistische benadering.

Binnen de antroposofie is het verdwijnen van bestaansvormen echter niets nieuws. Geheel Lemurië en later Atlantis zijn dus al eerder met bijna al haar bewoners verdwenen. Ik lees nergens dat iemand zich daar druk over maakt. Maar goed er zijn dan ook geen Lemuriërs en Atlantiërs meer.

Steiner beschrijft dat mensen incarneren en vanuit hun karma leven. Het karma is het levenslot van de mens. Het is een samenspel van de gebeurtenissen uit vorige levens, doorwerkt in het leven na de dood en voor een volgende geboorte, en vandaaruit als nieuw plan met een nieuwe intentie werkend in het

volgende leven. Ook de dood hoort bij het volgende leven en ook deze wordt tussen dood en nieuwe geboorte 'voorbereid'. De individuele mens neemt niet in het huidige leven besluiten aangaande zijn of haar dood, hoe hij of zij zal gaan sterven, dat besluit is al genomen voor de geboorte. Voor de meeste Mensen zal dat een onaanvaardbare gedachte zijn, maar het is een belangrijk gegeven in het werk van Rudolf Steiner en een belangrijke factor wil men zijn uitspraken kunnen beoordelen.

Steiner discrimineert de in indianen levende zielen dus niet ten opzichte van andere lichaamsvormen, als hij zegt dat zij in wezen hun eigen dood gekozen hebben en daar de krachten voor verwerven. Hij beschrijft ook de krachten niet die zij hebben verworven maar dat zouden krachten kunnen zijn die te maken hebben met het afsluiten van een bijzondere ontwikkelingsmogelijkheid en het overgaan naar andere, voor de volgende ontwikkelingsperiode geschiktere lichamen met andere kenmerken en andere mogelijkheden, om daar weer een andere ontwikkeling mee te maken.

Wat wel opmerkelijk is in het verhaal van het uitsterven van het indianenras is dat dit min of meer groepsgewijs gaat. Dat wil zeggen het betreft een groep. Het is dus geen individuele gebeurtenis. Maar zoals hiervoor vermeld is dat niet uniek. De Lemuriërs en Atlantiërs verdwenen ook als groep van de aardbodem.

En hoewel het mij nu niet bekend is dat Steiner ook van andere groepen, behalve indianen, heeft gezegd dat zij als groep zijn uitgestorven kunnen we het niet uitsluiten. Door de huidige materiële wetenschap wordt ook gewezen op het bestaan en uitsterven van de Neanderthalers, en zo zijn er nog een paar groepen voorhistorische mensen geweest, zoals de oerbewoners van de Indonesische archipel, de oermaleisiërs die daar voor de Dajaks leefden. Ze zijn allemaal uitgestorven. De verklaring voor het uitsterven van deze 'rassen' binnen de materiële gangbare wetenschap, wordt in het algemeen geformuleerd als "survival of the fittest" en dat zou men kunnen definiëren als uitgesproken rassisme.

Voorzover ik heb begrepen heeft Steiner het in de 'Mission' en andere voordrachten in hoofdzaak over de indianen van Noord- Amerika, een ras welke op een Amerikaanse site met de volgende kenmerken wordt omschreven:

—«*There seems to be a physical identity of race throughout most of the continent. Their skin is generally of a dark reddish-brown, or cinnamon, color; they have long, black, and straight hair, prominent cheek-bones, and broad faces; eyes deep-set, full and rounded lips, broad and prominent noses, scanty beard; their heads are generally square, and their stature about the same as that of other races of the same latitude. Their muscular development is not great, and their hands and feet are small; their skin is thinner, softer, and smoother than that of Europeans; the expression of the men is often noble, and many of the women are handsome. Haughty in deportment, taciturn, stoical, cunning, persevering, brave and ferocious in war; cruel towards enemies and faithful towards friends; grateful for favors, hospitable and kind. Their mental temperament is poetic and imaginative in a high degree, and it is often expressed in great beauty and eloquence of language. The tribes south of California have always been noted for significant mental development*»

Een dergelijke omschrijving van het Indianenras kan je in Amerika nog op het internet zetten, tijdens een Nederlands radio-uitzending kun je je beter maar niet in die zin uitlaten. Van het indiaanse ras wordt op een andere site gezegd dat je bij Indianen van een ras kunt spreken als je er van uitgaat dat een Indiaan tot een dergelijk ras behoort als hij of zij kind is van indiaanse ouders en indiaanse voorouders. Heden ten dag mag je daar niet meer de term 'van zuiver bloed' voor gebruiken omdat onder andere een Duits politieke beweging uit de eerste helft van de vorige eeuw daar zeer verwerpelijk mee is omgegaan.

Het is toch interessant om even stil te blijven staan bij de eerste zin uit het engelstalige stukje: Er schijnt een lichamelijke identiteit van ras te bestaan op het merendeel van dit continent. Dat was klaarblijkelijk het geval tot aan het moment dat er 'buitenlanders' in Amerika aan kwamen. De Noord-

Amerikaanse indianen hadden, hoewel levend in een groot aantal stammen en taalgebieden, een groot aantal overeenkomsten. Ik meen uit de feiten die ik heb verzameld te kunnen afleiden dat er een aanzienlijk verschil was tussen de indianen in Noord-Amerika en de Indianen in het zuiden tot in Zuid-Amerika, beginnend vanaf de grens van Mexico. De Noord-Amerikaanse Indianen kenden tot de komst van de blanken het schrift niet. Wel zijn er petroglyfen van de indianen bekend. Er was geen materiële cultuur aanwezig zoals we die kennen uit de geschiedenis van Europa. De indianen in het noorden hebben bijvoorbeeld het wiel niet uitgevonden en geen stenen gebouwen ontworpen en gebouwd. Er schijnt in Noord-Amerika wel sprake te zijn geweest van een enorm aantal verschillende spreektaalen – er is sprake van ongeveer 1000 - waarvan de verschillen zo groot konden zijn als tussen het Engels en het Italiaans. Toen de Europeanen in Noord-Amerika aankwamen en er ook wetenschappelijk onderzoek werd gedaan was er bij al die talen zeker één spreektaal bekend die uit niet meer dan 300 woorden bestond. Het is echter van belang om te weten dat woorden meerdere betekenissen hadden door de variabele klankwijze waarop ze konden worden uitgesproken. Wat ook een karakteristiek is van bijvoorbeeld het Chinees. De Noord-Amerikaanse indianen leefden heel lang nogal geïsoleerd en homogeen op dit grote continent, zeker vergeleken met de situatie in Europa.

De Europeanen die in Amerika aankwamen hadden over het algemeen geen hoge dunk van de indianen. De indianen op hun beurt ook niet van de Europeanen. Er waren typering over en weer van elkaars minderwaardigheid en daar zijn twee opmerkelijke aspecten in waar te nemen. De Indianen namen de spirituele wereld, min of meer direct waar in haar werkingen. Dit zou je zo kunnen voorstellen dat als de wind door het landschap raasde, dat voor hun het zelfde was als wanneer wij een gordijn, dat niet uit zichzelf kan bewegen, toch zouden zien bewegen en dan weten dat er iemand achter staat die het bewegen van het gordijn veroorzaakt. Zo stonden bij hun de geesten achter de natuurfenomenen. Dit heeft niets met romantiek te maken maar met bewustzijn. De Indianen stonden niet zozeer dicht bij de natuur, zij stonden in eerste instantie met hun bewustzijn dicht bij de wereld achter de natuur, de wereld achter de fenomenen en daardoor konden ze leven met en in de natuur. De Europeanen, de kolonisten, waren dit bewustzijn helemaal kwijt geraakt, voor hun bestond de wereld inmiddels slechts uit zintuiglijke waarneembare fenomenen en alle beweging in de natuur was een materiële beweging met een materiële oorzaak, en een materiële verklaring. De spirituele wereld, de wereld van het geestelijke was door de Europeanen onder andere al tot in het schrift geabstraheert.

De Indianen waren ontstaan als een ras maar het 'oplossen' van het rassengebeuren was bij hun ook al lang geleden ingetreden. Er waren uiteindelijk veel stammen en veel talen ontstaan en er werd onderling flink gevochten. Steiner beschrijft de bijzondere situatie daar als hij verwijst naar de geesten die hun werking hebben in de ontwikkeling van de taal.

De indianen hadden een groepsziele kwaliteit. Tot aan de komst van de kolonisten leven ze in stamverband. Een derde van de huidige indianen leven nog steeds min of meer in reservaten in stamverband. Deze stammen waren veelal onderdeel van een groot stamverband zoals te zien bij de Lakota indianen. Deze maakten samen met de Nakota en Dakota deel uit van de Oceti Sakowin; het Volk van de Zeven Raadsvuren. Hoewel opgesplitst in stammen en talen valt er uit de feiten af te leiden dat de indianen in Noord Amerika nog veel meer één groot volk waren dan de bewoners van Europa. Tot aan de komst van de eerste Europeanen hadden alle indianen waar we het over hebben dus een indiaanse vader en moeder, aan beide zijden indiaanse grootouders en indiaanse voorouders.

Wat opmerkelijk is is de manier waarop het indianenras min of meer is verdwenen. Dit is te omschrijven als een groot drama, een tragedie van wereldformaat. Door het contact met de buitenwereld, hoofdzakelijk Europeanen, sterven er in betrekkelijk korte tijd enorm veel Indianen. De oorzaken daarvan zijn verschillende voor hen onbekende ziekten, alcohol, uithongering, moord en dood

door oorlogshandelingen. Als je zo achter elkaar leest wat de Indianen allemaal hebben meegemaakt dan krijg je het beeld dat zij in relatief korte tijd alles voor hun kiezen hebben gekregen wat in Europa , verspreid en verdeeld over een hele lange periode heeft plaatsgevonden.

Het is van belang om te kijken naar de sterfte van een volk op grote schaal. Het uitsterven van het indiaanse ras moet gezien worden in het grote geheel van de ontwikkeling van de mensheid. We kijken hier terug naar de geschiedenis met betrekking tot het Indiaanse Volk. Maar er werden en worden nog steeds grote aantallen mensen uitgemoord. Niet alleen hebben we ook in Europa en de kant van Azië op in de loop van de tijd situaties gekend van grote sterfte door ziekten, zoals bijvoorbeeld de pest, maar er zijn tevens in de loop van de tijd ook hier veel mensen op een onnatuurlijke wijze om het leven gekomen. En momenteel vindt het nog steeds plaats.

Wat bijvoorbeeld te denken van China?

Volgens een rapport van Göran Lindblad, een lid van de Zweedse parlementaire delegatie voor de raad van van Europa bedraagt het aantal slachtoffers volgens conservatieve schattingen in China over de communistische decennia aldaar 65 miljoen!! Dat wordt dan een conservatieve schatting genoemd!! Sinds de aanvang van het bewind van Mao Ze Dong, rond het begin van de tweede wereldoorlog, tot aan de jaren zeventig, dus meer dan 65 miljoen slachtoffers. Maar het zouden er volgens sommige schattingen meer dan 200 miljoen kunnen zijn!! Wat erg is aan de situatie in China is dat daar het eigen volk direct of indirect zijn eigen mensen vermoord en heeft vermoord. Ze hebben daarvoor weinig 'hulp' van buitenaf nodig gehad. Mao Ze Dong, de Chinese keizer in blauwe overall, omgeven en beschermd door een hofhouding van 'communisten', was een van de hoofdrolspelers, zo niet DE hoofdrolspeler en onder de weinige 'hulp' die hij van buitenaf kreeg, waren de theoriën van Marx en Engels, en de adviezen van de Hollander Henk Sneevliet. Laten we ook even de aandacht richten op de eenouder-politiek van de Chinese overheid. Na een 'deskundige' analyse van het vraagstuk overbevolking, kwam de overheid daar met een politieke oplossing die aan het volk werd opgelegd. Ieder echtpaar mocht slechts 1 kind hebben. Waar heeft dit toe geleid? In China heeft het 1 kind beleid, dat sinds de jaren 70 werd ingevoerd geleid tot een overschot van 18 miljoen mannen, de verwachting is 30 miljoen over nog eens 14 jaar. We mogen er van uit gaan dat er normaal gesproken een zekere balans bestaat tussen de geboorten van jongens en meisjes. De verhouding voor industrielanden wordt ongeveer gesteld op ongeveer 104 jongens op 100 meisjes. Als we dan uitgaan van een huidig overschot aan mannen van 18 miljoen dan vraag je je af waar alle meisjes zijn gebleven, dan hebben we het over meer dan 15 miljoen over de laatste dertig jaar!!!

Ik schrijf dit maar om aan te geven dat men voorzichtig moet zijn om theoriën op te stellen over de exclusiviteit van de dood van grote groepen mensen in de geschiedenis van de mensheid. De geschiedenis van de mensheid laat ons zien dat mensen met de meest bizarre voorwendsels andere mensen op grote schaal doden en gedood hebben. Als het ras daarvoor geen goed excuus is dan zijn er de laatste paar eeuwen onder andere voldoende vooral politieke excuses voor gevonden en wat zal de toekomst ons nog gaan brengen?

3.Uitspraken door Rudolf Steiner gedaan met betrekking tot foto's van indianen.

Steiner beschrijft het indiaanse ras als een ras dat in de rassenvorming de eigenschappen heeft verworven en opgezocht die te maken hebben met het uitsterven van hun ras. Hij beschrijft dat afsterven, als een voor hem fysiek waarneembaar gegeven, blijktens zijn commentaar naar aanleiding van bepaalde foto's van indianen. Eigenlijk beschrijft Steiner het indianenras in zijn verschijning als een 'ziek' ras, een ras wat in een proces van afsterven is terechtgekomen een proces dat begint met de rassenvorming onder voor indianen specifieke krachten die op een bepaalde plek vanuit de aarde op hen inwerken, een ziekteproces dat zich kenmerkt door een verharding van het organisme, een

verknaking, een proces dat eindigt met de dood.

Kan men een dergelijke be-oordeling racistisch noemen?

Zoals in het eerste deel van deze bijdrage al omschreven valt de beoordeling van de rassenkenmerken bij Steiner niet onder de definitie van racisme zoals die wordt gehanteerd omdat hij rassenkenmerken niet ziet als de belangrijkste bepaler van menselijke eigenschappen en vermogens.

Toch is het wel interessant om in te gaan op de hierboven gestelde vraag.

Steiner beschrijft door zijn uitspraken de Indianen in wezen als een ziek ras. Antroposofisch gesproken zegt hij van de Indianen dat hun zielen leven in een niet meer of steeds minder geschikt lichaam, in een voor de toekomst niet meer voor verdere 'bewoning' betekenisvolle lichaamsvorm. Daabij moeten we ons realiseren dat de mensheid, de stoffelijke wereld en de geestelijke wereld, zich dynamisch verder ontwikkeld. De menselijke geestelijke individuen hebben de lichaamsvormen, zoals ze destijds in Noord Amerika zijn ontstaan in de eerste na-atlantische periode, niet meer nodig zoals eerdere bestaansvormen in bijvoorbeeld Lemurië en Atlantis, voor de verdere ontwikkeling van de mensheid, daarna niet meer van betekenis bleken te zijn.

In wezen stelt Steiner een diagnose.

Er zijn meer mensen die diagnoses stellen op basis van onderzoeken en ontwikkelde wetenschap.

En ook deze mensen komen door hun waarnemingen er toe om groepen van mensen te benoemen die in een niet levensbehoudende, erfelijk belaste, lichamelijke toestand verkeren. Dat worden dan geen rassen genoemd maar dan hebben we het over ziektebeelden en patiëntengroepen.

Daaronder vallen bijvoorbeeld ziektes als Progeria, de verouderingsziekte, en de ziekte van Duchenne een fatale aandoening van de spieren.

Hoe worden dit soort ziektes beschreven? De diagnosticerende arts onderzoekt de patient, beschrijft de fysieke en psychische kenmerken van de ziekte, deelt de patient in bij een groep van patienten naar aanleiding van de lichamelijke toestand, doet uitspraken over de oorzaak, - in vele gevallen erfelijk -, over de behandeling, en geeft het toekomstperspectief aan. Hij kan zonder problemen te krijgen zeggen dat een patient vroegtijdig zal sterven. Toch zal deze arts nooit van racistische uitspraken beschuldigd worden en kunnen worden. Ook niet als een van de patienten door moord of doodslag door derden om het leven komt. En dat gebeurt. In Israel bijvoorbeeld doodde een grootvader zijn autistische kleinzoon omdat hij het lijden van het kind en de familie ondraaglijk vond. Waarom wordt een diagnose van Steiner ten aanzien van de indianen dan wel als racistisch beoordeeld? Omdat de Indianen voor een heel groot gedeelte niet natuurlijk zijn gestorven?

Wat zegt de materiële wetenschap over erfelijk ziek zijn, over zeer ernstig, dodelijk ziek zijn. Voor deze wetenschap is het een ziekte van het lichaam. De ziekte is het gevolg van een fysiek 'ongezonde' toestand. Er is materiëel gesproken iets te weinig, iets teveel of iets fout. Een materiëel 'oorzaak en gevolg' verhaal. Het is altijd een kwestie van onbalans, verstoorde harmonie in de fysieke eigenschappen.

Wat zegt de antroposofie hierover? De antroposofie zegt hierover dat ze, in het beste geval alle, door de materiële wetenschap vastgestelde gebreken of verstoringen erkent, maar dat ze deze niet als de oorzaak ziet van de toestand waarin de patient verkeerd.

De antroposofie ziet ook hier de oorzaken voor het ontstaan van de ziekte van het menselijke lichaam in het voorgeboortelijke leven.

De oorzaak, of oorzaken die aan het licht zijn gekomen in de vorming of ontwikkeling van het betreffende lichaam moeten, volgens Steiner, gezocht worden in het leven of de levens die voorafgegaan zijn aan het huidige leven. De mens kiest ten behoeve van de persoonlijke ontwikkeling voor het volgende leven, op basis van de voorafgaande levens, voor een bepaalde lichamelijke toestand als een

mogelijkheid tot herstellen van een balans. Een ziekte staat altijd tegenover toestanden uit vorige levens en in verhouding tot de toekomst.

De ziekten van de patienten wordt omschreven als een ontwikkelingsstoornis en de ziekte zelf wordt per definitie gezien als een genezingsproces, als een kans voor een menselijke geest om zich verder te ontwikkelen. En juist bij zieke mensen is het van belang om te zien dat deze door hun behoefte aan verzorging ook andere mensen kansen geven tot persoonlijke ontwikkeling.

Een ziek mens is karmisch verbonden aan de groep mensen die hem of haar verzorgt. Een patient kun je in die zin dus niet los zien van de artsen, verplegers, verzorgers, therapeuten, tot aan de ambulancechauffeur toe. Hij of zij is aan hen verbonden door zijn voorgeboortelijke leven, tot in de vorige incarnaties toe en zij zijn vanuit hun kant weer aan hem of haar verbonden.

Is een kwalitatief mindere levenssituatie, een situatie van grote armoe, van oorlog en onderdrukking, een ziekte, een straf? Ik heb dat zo niet uit de antroposofie begrepen. De consequenties van de daden uit een voorgaand leven ondergaat men in het leven tussen dood en een nieuwe geboorte. De vereffening, het weer in balans komen, daarvoor is het volgende leven bedoelt. Na de dood, in de geestelijke wereld, leeft men op een gegeven moment binnen in de gevolgen van de daden uit het voorgaande leven. Men leeft dan net zo binnen in datgene wat jouw daden voor de ander hebben betekent en wat deze daar aan heeft beleefd en gevoeld, als dat men nu in zijn of haar Zelf, in de eigen persoonlijkheid leeft. Wanneer men hier op een rustig moment even over mediteert, over de betekenis van dit gebeuren, dan kan men een beeld krijgen van wat dat wil zeggen; vagevuur, hemel en hel. Leven binnen in dat wat je anderen hebt 'aangedaan' in wat je de wereld hebt 'aangedaan' positief en negatief. Voor mij is deze, door Steiner beschreven, situatie, de meest rechtvaardige, meest logische en meest persoonlijke voorstelling van de situatie 'beloond en gestraft worden'. Op basis van die geestelijke ervaringsweg in de geestelijke wereld komt men met behulp van de geestelijke wezens in die wereld tot nieuw karma, een nieuw levensplan, met mogelijkheden om de balans te herstellen. Rudolf Steiner beschrijft dit niet als straf maar als een ontwikkelingsmogelijkheid. In de behandeling van karma en reïncarnatie geeft hij voorbeelden van persoonlijkheden die in opeenvolgende reïncarnaties door verschillende toestanden van bestaan gaan. Een van de menselijke karma's die hij behandelt in zijn voordrachten, die van de Romeinse keizer Nero, laat een dergelijke vereffende ontwikkelingsgang zien.

De ontwikkeling van de mens is daarin geen schoolgang zoals wij dat hier op aarde hebben bedacht. Er overkomen mensen lotgevallen die hen in een toestand brengen die voor hun specifieke individuele ontwikkeling van grote betekenis zijn. En Steiner wijst er op dat het doen van uitspraken over karma iets is wat niet uitgaat van het verstand, wat zich alleen maar beweegt binnen het aardse bestaan, maar dat dit bij uitstek uitgaat van geestelijk schouwen.

Rudolf Steiner geeft in zijn werk heel duidelijk aan dat de mens door een enorm tijdperk heen in verschillende toestanden komt te verkeren. Het leven op aarde, het geïncarneerd zijn in een stoffelijk omhulsel is er daar een van. Hij beschrijft dat wij, als geestelijk individu, vele malen incarneren en in verschillende lichaamsvormen en daaraan aanverwante cultuurfenomenen op aarde komen te verkeren. Dit alles om de menselijke geest, de geestelijke individualiteiten mogelijkheden te geven om zich geestelijk verder te ontwikkelen. De ontwikkeling van de mens is pluriformiteit in de tijd. (GA121-5 blz 89)

In die zin is de beschrijving van de ontwikkeling van de mens, de 'Rassenbildung' aangezet in Lemurië voorbereid in Atlantis en vooral plaatsgevonden in het begin van de vijfde na-atlantische periode, een ontwikkelingsfase in de ontwikkeling van de mensheid. Vele zielen zijn naar Amerika getrokken om daar een ontwikkeling mee te maken, een ontwikkeling die ze alleen konden doormaken levend in een lichaam met specifieke mogelijkheden, levend in bepaalde gebieden op aarde. Als ik Steiner goed

begrijp is dat tot op een bepaalde hoogte een eigen keuze. Deze keuze moet er toe leiden dat we een volgende ontwikkelingsstap kunnen zetten om andere zielekwaliteiten te ontwikkelen. Steiner heeft geschreven dat vele indianen later zijn geïncarneerd in Europeanen.

Er wordt een neergaande lijn beschreven door verschillende wetenschappers met betrekking tot het uitsterven van het indiaanse ras. Dit is in tekeningen terug te zien. Soms op tekeningen waar de indianen zijn aangegeven maar bijvoorbeeld 'oermensen' als de Neanderthalers niet. Deze tekeningen geven de neerwaartse lijn aan van de voor de ontwikkeling van de mensheid verder niet meer benodigde fysieke bestaansvormen. Dit is een heel ander soort lijn als de aftakkingen die staan voor de afsplitsing van diersoorten. Een diersoort heeft een groepsziel en is als ziel aanwezig in het totale aantal van de betreffende diersoort. Een mens is een tot individu doorontwikkelde ziel en leeft als ziel in de totaliteit van een menselijk lichaam. Menselijke lichaamsvormen zijn verdwenen, maar de menselijke geestelijke individuen niet. Ook de mens als bestaansvorm is niet verdwenen. Bepaalde diervormen, soorten, zijn werkelijk uitgestorven en komen in die vorm ook nooit meer terug. Maar ook de geestelijke wezens die 'achter' de diersoorten staan ontwikkelen zich verder.

Heel veel mensen denken dat diersoorten en mensen zich kunnen reproduceren tot in het oneindige. In de antroposofie vind je daar niets van terug, integendeel. Steiner beschrijft dat er een eindig aantal zielen is en het is mogelijk dat velen daarvan gelijktijdig op aarde zijn maar er zijn ook tijden geweest dat er geen of vrijwel geen menselijke zielen op aarde waren.

Het is interessant om in dit verband te kijken naar de verspreiding van de bevolking op aarde. Er hebben volgen Steiner altijd al veel mensen in Azië gewoont, vooral in China. Maar er hebben vroeger ook veel mensen in Noord en vooral in Zuid Amerika gewoond. In het zuiden van Noord- Amerika en Zuid-Amerika zijn hele culturen verdwenen en de wetenschappers weten nog niet precies waarom. Momenteel zijn er op de wereld heel veel geïncarneerde menselijk individualiteiten. Niet alleen wonen er in Europa inmiddels heel veel mensen, in De Verenigde Staten is in 2006 het aantal van 300 miljoen overschreden. In China is de bevolking, in de afgelopen eeuw, verdubbeld. Menselijke zielen incarneren achtereenvolgens in afwisselende lichamen en Steiner heeft beschreven dat mensen zich nu sneller incarneren als voorheen. Hoewel een bepaald ras, een bepaalde lichaamsvorm is verdwenen, is de bevolking, het aantal geïncarneerde zielen op aarde, enorm toegenomen.

Hoe is het nu met de indianen gesteld? Dat is niet goed helemaal duidelijk te krijgen via de verkrijgbare informatie. Volgens een website, 'Indians today', leven er nu nog ongeveer een half miljoen Indianen in Noord Amerika. Voorheen werd hun aantal, door sommigen, geschat op 25 miljoen. Op de 300 miljoen bewoners van Amerika, 70% van Europese afkomst, is hun aantal zo klein dat ze als bevolkingsgroep meestal niet eens in de algemene statistieken worden opgenomen. Ruim een derde van de indianen leeft nog, veelal geïsoleerd van de buitenwereld, in reservaten. Over het algemeen gaat het niet goed met de indianen. Deze groep wordt omschreven als 'disadvantaged'. Slechts een kleine groep heeft zich een goed bestaan verworven onder andere uit opbrengsten van casino's. Kortom, als je de feiten op een rij zet verkeren de indianen als groep nog steeds in een toestand die men bij een singuliere patient als een ziekte, cq een ontwikkelingsstoornis zou kunnen omschrijven.

Maar, wat belangrijk is, is dat de indianen verder niet overal nader worden gedefinieerd. Werd een indiaan vroeger een indiaan genoemd omdat hij volledig uit een indiaanse lijn afstamde, tegenwoordig wordt dat niet altijd expliciet meer aangegeven. Het is ook zeer besmet om tegenwoordig nog over 'rassen' te spreken, maar aan de andere kant, vanuit de huidige actuele situatie wel terecht aangezien de overgrote meerderheid van mensen op aarde niet meer rechtstreeks uit een zuivere lijn afstamt zoals bijvoorbeeld de indianen lang geleden. In Canada en een deel van de Verenigde staten wonen de Métis, dat zijn de nakomelingen van vermengingen van Europeanen met Indianen. Zij worden in Canada tot 1 van de 3 inheemse groepen bewoners gerekend. Het aantal van dit volk wordt – onofficieel – geschat op

wellicht 800.000 mensen. Het grootste deel daarvan woont in Canada. Het heeft niet lang geduurd tot het moment dat Europeanen zich met de indiaanse bevolking gingen mengen door met Indianen te trouwen. Langer echter dan in Zuid-Amerika waar de vermenging al heel snel optrad aangezien ze daar wel werd aangemoedigd. Door de vermenging van de verschillende bevolkingsgroepen is ook de vererving anders gaan verlopen. En die vermenging die al jaren gaande is zal in de toekomst alleen nog maar verder toenemen. Er zal in Amerika nog maar een relatief betrekkelijk kleine groep Indianen wonen die aan beide ouderlijke kanten rechtstreeks afstammen van indiaanse voorouders. Daar komt bij dat de bewoners van Amerika in heel andere karmische verhoudingen met elkaar leven dan voor 600 jaar geleden en ook dat zal zijn invloed hebben op de ontwikkelingen aldaar.

De kenmerken van kritiek op Steiner met betrekking tot het hier behandelde thema.

Kritieken kenmerken zich, voorzover ik dat tot nu toe heb waargenomen, door een gebrek aan uitgebreide en diepgaande kennis van de antroposofie, door een vooringenomen 'wetenschappelijke' benadering, en door de projectie van het eigen geconditioneerde denken.

Het is in het algemeen niet zo dat men kritiek kan afweren door op te merken dat de critici de antroposofie niet zouden begrijpen.

De meesten, onder andere ook veel antroposofen, zijn nog niet eens zover gekomen dat ze bij een begrijpen van de antroposofie zijn aangekomen. Er is te weinig kennis over opgedaan, te weinig gestudeerd en te weinig geoefend. Ik moet over mijzelf zeggen dat ik ook nog maar een klein beetje van de antroposofie 'begrijp'.

Maar er wordt, zeer onbescheiden, en al heel snel, vanuit een subjectief standpunt, vanuit sympathie en antipathie, al snel geoordeeld over dit soort zaken. Dat is de moderne mens tegenwoordig eigen. Critici ergeren zich nogal eens aan verdedigende uitspraken van 'antroposofen' en vaak terecht, want zoals vermeld en waar te nemen, veel 'antroposofen' weten zelf te weinig van de behandelde materie af en zijn daarin vaak nog niet tot een eigen denken gekomen.

Ik ben dus geen autoriteit op het gebied van de antroposofie. Ik ben me daar bewust van. Ik ben inmiddels wel zover gekomen dat ik kan zien wanneer anderen ook geen autoriteit zijn op dit gebied. Het is ondoenlijk om daar voortdurend 'de vinger op te leggen'. Ik lees dan ook niet alle kritieken en alle verhandelingen van critici en ook niet alle verdedigingen of anderszins antroposofische publicaties. Daar heb ik gewoon de tijd niet voor. Ik wil hier wel ingaan op een paar zinnen van kritiek die mij van Zander zijn aangereikt. Zander heeft voor sommigen wellicht het verlossende woord, de absolute conclusie dat Steiner op enigerlei wijze wel racistisch zou zijn in zijn uitspraken over het ontstaan en bestaan van rassen.

Zander:

1. Die Rassenentstehung, die erst in der lemurischen Zeit begonnen habe, werde in der sechsten und siebten »Entwicklungsperiode« verschwinden (ebd.), das heißt: frühestens ungefähr im 9. Jahrtausend. Für eine politische Erledigung der Rassenfrage und für die Geltung von Steiners Rassentheorien ist dies eine lange, eine zu lange Zeit. Daß die Vielfalt von Völkern und Rassen ein Reichtum der Pluralität sein könnte, tritt im übrigen nicht in Steiners Blickfeld.

Uit dit stukje blijkt al dat Zander geen idee lijkt te hebben van waar Steiner het over heeft. Aangezien bij Steiner het ontstaan van de rassen gezien moet worden in het licht van de geestelijke ontwikkeling van de mensheid en de gehele geestelijke wereld, en dat het ontstaan van de rassen dus zelf niet van aardse/materiële oorsprong is maar een manifestatie van geestelijke krachten, bestaat er eigenlijk ook niet zoiets exclusief problematisch als een rassenvraagstuk. Het 'rassenvraagstuk' is namelijk ook een spiegeling van een geestelijke werkelijkheid en de oplossing van het 'rassenvraagstuk' moet dan ook liggen in een werking van geestelijke krachten. Het rassenvraagstuk op materieel wetenschappelijk

niveau is het vraagstuk; “Welke vorm kunnen we vinden voor het onderling omgaan van de mensen met elkaar als ze doorgaan op de een of andere wijze een betekenis te blijven geven aan het zichtbare en van het zichtbare afleidbare verschil tussen de verschillende lichaamsvormen, de 'voertuigen' van mensen?” Het vraagstuk op geesteswetenschappelijk niveau is; “Hoe kan de mens tot het bewustzijn komen dat niet de lichaamsvorm, niet het 'voertuig' van de mens de betekenis van de mens weergeeft, maar de geest, de bewoner van het lichaam, de bestuurder van 'het voertuig’”. Zander noemt de beschrijvingen door Steiner over het ontstaan van de rassen ook al (rassen)theoriën terwijl deze beschrijvingen zijn van bovenzintuigelijke waarnemingen door Steiner. In een ander citaat, noemt hij de uitspraken van Steiner “ Historisch bedingt”, een 'geschiedkundige conditionering'. Dat is voor een kenner van de antroposofie, en dat hoeft niet per definitie een 'aanhanger' van de antroposofie te zijn, wetenschap van 'kort door de bocht' het is een vaststelling van Zander die aangeeft hoe weinig kennis Zander blijkt te hebben van de wezenlijke inhoud van de antroposofie en hoe weinig men buiten het - historisch geconditioneerd – materieel wetenschappelijk kader kan denken. Vergelijkend onderzoek is tegenwoordig schijnbaar het credo. Het in deze context gebruiken van het begrip theoriën geeft bovendien aan dat Zander het bovenzintuiglijk schouwen van Steiner niet als een werkelijkheid aanvaard. Dan heeft Zander het over de rijkdom van de pluraliteit van de veelvoud der volkeren en rassen. Wat Zander hier bedoelt wordt me niet echt duidelijk of moet ik hier schrijven: echt niet duidelijk. Ik zou zeggen dat juist Steiner met zijn beschrijvingen de rijkdom en de pluraliteit van de rassen en volkeren omschrijft. En dat niet alleen als een waarneembaar fenomeen op zich, maar ook dieper, namelijk vanuit de oorsprong, ontwikkeling en betekenis voor de mensheidsontwikkeling, wat veel groter is als hetgeen waar Zander hier op lijkt te doelen. Als Zander dat bedoelt is die bewering dus zonder meer niet waar. Rudolf Steiner beschrijft bovendien dat de pluraliteit van de menselijke existentie zich niet alleen kan afspelen in de uitwisseling, het contact van 'Seele zu Seele', maar dat deze ook aanwezig is in de gevarieerdheid van het incarnatieproces. De menselijke geestelijke individualiteit begeeft zich, na een zeer lange ontwikkeling daaraan voorafgaand, nu op aarde door het incarnatieproces, in een grote gevarieerdheid van uiterlijke omstandigheden en alles wat daarmee samenhangt. De hele antroposofie getuigt van rijkdom in pluraliteit. Meer dan 80.000 pagina's vol. Maar als Zander bedoelt te zeggen dat de existentie van rassen een realiteit is waar we gewoon mee moeten leven zonder daar een probleem van te maken en dat het geen zaak is om de nog bestaande rassenverschillen op te willen lossen dan kan hij dat zeggen omdat zoiets in de historische context nu wel gezegd kan worden en omdat de rassenkenmerken inmiddels een veel minder belangrijk aspect in de moderne samenleving zijn geworden. Het is de tijdsgeest die daaraan werkt. Het lijkt er in het aangehaalde citaat verder op dat Zander zich niet realiseert dat de rijkdom en pluraliteit van de veelvoud der volkeren en rassen, zich ook uitdrukt in de ongelooflijke energie en creativiteit die er aan de dag werd en wordt gelegd door het ene volk om het andere volk of ras, (of het eigen volk) om zeep te helpen. Zander hanteert in dit citaat, naar het lijkt, rijkdom alleen maar als een positief, welhaast feestelijk begrip. Rijkdom betreft zich echter op alle verschijnselen in de wereld dus ook op moord, doodslag en genocide

Zander:

1. Wenn Rassismus die Bindung wichtiger Elemente der Anthropologie an augenblicklich existierende Rassen bedeutet, seien diese biologisch oder spirituell definiert, dann kann man Steiner als Rassisten bezeichnen. Es wäre hilfreich, wenn manche Anthroposophen zugestehen würden, daß dies keine schlicht polemische Aussage ist, sondern in der kontextualisierenden Deutung des historischen Materials gründet. Zugleich aber gibt es bei Steiner Versuche, die deterministischen Konsequenzen dieses Denkens zu brechen, und es wäre gut, wenn viele Kritiker zur Kenntnis nehmen würden, daß Steiner kein Rassist sein wollte; aus diesem Grund spreche ich lieber von Steiners Rassentheorie als von Rassismus. Aber diese abgemilderte

Begrifflichkeit birgt für die politische Debatte das Problem einer möglicherweise voreiligen Salvirung Steiners. Denn es gibt neben philanthropischen Anthroposophen solche, die rassistisch denken, wie es bei den Kritikern verständnisvolle neben blindwütigen gibt. Wir wären einen großen Schritt weiter, wenn man die historisch bedingten und in meiner Wahrnehmung vorhandenen Rassismen bei Steiner und die politischen Konsequenzen analytisch differenzieren könnte, bei Anhängern wie Kritikern Steiners.”

Zander schrijft hier; “Als rassisme de binding van belangrijke antropologische elementen aan op dit moment bestaande rassen betekent, biologisch of spiritueel gedefinieerd, dan kan men Steiner als rassist duiden ” Dit is een nogal afwijkende en wel zeer ruime opvatting van het begrip rassisme. Dan is een hierboven aangehaalde Amerikaanse beschrijving van het indiaanse ras al rassistisch en dan is iedere benadering van de oplossing van het vraagstuk rassisme al een vorm van rassisme aangezien deze al uitgaat van het bestaan van verschillen tussen groepen mensen. Als dat zo ruim wordt gesteld dan is het niet moeilijk om een dergelijke omschrijving als weinig betekenisvol af te wijzen. Dan haalt Zander hier ook nog het begrip spiritueel aan zonder het gebruik van deze terminologie nader te omschrijven. Maar goed, 'Rassenbildung' wordt door Steiner vanuit bovenzinnelijk onderzoek niet omschreven vanuit “die bindung wichtiger Elemente der Anthropologie an existierende Rassen, seien diese Biologisch oder spirituell definiert” maar beschreven vanuit bovenzintuiglijke waarneming van de voortgang van de ontwikkeling van de mens als geestelijk wezen binnen in de werking van de geestelijke krachten van de geestelijke niet incarnerende wereld, waarbij de incarnaties in lichamelijke existentie, ten dienste staan van de ontwikkeling van de mens als geestelijk wezen. Deze antroposofische beschrijving van deze ontwikkeling van de mens staat in het geheel van het occult historisch materiaal van de mensheidsontwikkeling, zowel met betrekking tot zijn verleden als tot zijn toekomst.

Zoals al eerder aangegeven zijn de mededelingen met betrekking tot de historische ontwikkelingsgang van de mens als geestelijk wezens, daarbij inbegrepen de opeenvolgende lichamelijke existenties van dit wezen op aarde, binnen de antroposofie, geen theorie, maar een verslag van bovenzintuiglijke waarnemingen. Net zo min als de waarneming van een boom bestaat op grond van een theorie, bestaan de mededelingen van Steiner uit de bovenzintuiglijke wereld op grond van een theorie. Steiner geeft over deze manier van waarneming uitvoerig verslag, om te beginnen in de Naturwissenschaftliche Geschriften van Goethe, maar ook in veel van zijn navolgende werken. Ik heb ten aanzien van deze werken nog geen publicatie gelezen welke aantoonde dat zijn denkbeelden, zoals hij ze daar heeft beschreven falsifieerbaar zijn gebleken. Het lijkt er op dat dit veel moeilijker is aan te grijpen door critici waarbij komt dat men zou kunnen denken dat men daar niet graag de aandacht op gevestigd ziet omdat daar een van de belangrijkste fundamenteën ligt van de antroposofie. En dat wordt daar door Steiner op een niet specifiek antroposofische wijze uitgelegd.

Ik bemerk dat Zander af en toe het 'politieke' element inbrengt, maar ik heb verder te weinig van hem gelezen om daar verder wat hem betreft iets over te kunnen zeggen.

Wat betreft de oplossing van het probleem van rassisme, 'die Erledigung der Rassenfrage', dat ik hier verder wil omschrijven als een probleem dat bestaat op grond van een waarde-beoordeling van iemands persoonlijkheid op basis van vermogens en eigenschappen gerelateerd aan rassenkenmerken, het volgende:

Er bestaan verschillende invalshoeken om dit op probleem te lossen. Ik richt me hier op de politieke invalshoek en de antroposofische invalshoek.

Politiek is een cultureel fenomeen. Politiek is geen objectieve wetenschap maar een manier waarop een land wordt geregeerd. In het meest gunstige geval is een land een democratie. Een democratie waarborgt dat iedereen gehoord kan worden en dat men niet voor zijn mening vervolgd wordt. De democratie is gebaseerd op stemverhoudingen. Kwantitatieve verhoudingen. Mensen kunnen overal op

stemmen. Stemgedrag is subjectief. Zelfs als de wetenschap langs objectieve weg een oplossing kan uitwerken voor het probleem racisme dan blijft het een theorie waar vanuit subjectiviteit voor of tegen kan worden gekozen als het deel is gaan uitmaken van een partijprogramma.

De antroposofische benadering van 'het probleem racisme'

De antroposofie zegt niet: “verbeter de wereld en richt een politieke (antroposofische) partij op”, maar; “verbeter de wereld en begin bij jezelf”.

'Begin bij jezelf' begint bij de antroposofie met 'ken je zelf'.

De antroposofie kiest niet voor politieke oplossingen en ziet de politiek al helemaal niet als een oplossing voor vraagstukken met betrekking tot de ontwikkeling van de mensheid.

De antroposofische weg is een persoonlijke ontwikkelingsweg die men bewandelt door studie en oefening.

Een van de, voor de nabije toekomst, belangrijkste zaken die de mens kan bereiken door een persoonlijke geesteswetenschappelijke ontwikkeling, is de bewustwording van het proces van reïncarnatie en karma.

Rudolf Steiner heeft er grote waarde aan gehecht dat de mensheid binnen afzienbare tijd tot het besef van reïncarnatie en karma zal gaan komen. Hij geeft in GA135 'Wiederverkörperung und Karma und ihre Bedeutung für die Kultur der Gegenwart' aan hoe uitzonderlijk belangrijk het veroveren van een overtuiging aangaande de vragen van reïncarnatie en karma is. En hij vervolgt met te beschrijven dat het juist de manier is waarop de mensen tot deze overtuiging van reïncarnatie en karma zullen komen en de mogelijkheid zullen vinden de gedachte van reïncarnatie en karma in het leven van alledag te integreren, die het leven op zeer wezenlijke wijze en tot in de toekomst zal omvormen. Nieuwe levensvormen en een geheel nieuw menselijk samenleven zullen zo worden geschapen. Een samenleven dat voorwaarde is voor een opgang, een voortgang van de cultuur in plaats van haar ondergang. Ik heb de indruk dat Zander dit wellicht niet heeft gelezen?

Wat is de betekenis van het besef, de bewustwording, het bewust zijn van reïncarnatie en karma?

Volgens sommige mensen bestaan er bijvoorbeeld twee uitgesproken 'rassen' op de wereld. Het 'ras' man en het 'ras' vrouw. In de westerse wereld zijn er mensen die denken dat dat allemaal niet zo sterk gescheiden is, die bijvoorbeeld van mening zijn dat als je een meisje als jongen opvoedt dat ze dan net zo goed een jongen zou kunnen zijn.(?) Blijf je, in zo'n theorie, natuurlijk wel met een biologisch verschil zitten. Weer anderen menen dat vanuit religieus oogpunt het wel duidelijk is dat de vrouw op een wat lagere trede van menszijn staat als de man, en daarvoor worden religieuze argumenten aangevoerd die in de meeste gevallen eerder 'prehistorische' culturele gewoontes blijken te zijn, ingevoerd in de beleden religie.

Wat zou er gebeuren als de overgrote meerderheid van de mensheid tot het besef van reïncarnatie en karma zou komen? Als ieder mens zou weten dat je, in de meest algemene gang van zaken, in het ene leven een man en in het andere leven een vrouw bent? Dat is een vraag die ik hier wel wil proberen te beantwoorden maar ik stel voor dat een ieder hierover wat gaat mediteren. Met een beetje voorstellingsvermogen, waarbij dus de kracht van de fantasie wordt gebruikt, kan men dan tot opmerkelijke ontdekkingen komen.

Nog sterker wordt het als eenieder, door een toenemend actueel bewustzijn van het proces van reïncarnatie en de werking van het karma, een helder zicht krijgt op de beweegredenen voor het handelen in dit leven en op de consequenties daarvan voor het leven tussen dood en nieuwe geboorte en voor het daarna volgende leven. Als mensen elkaar dan ontmoeten, van 'Seele zu Seele', dan spreekt niet meer het uiterlijke verschil en dat wat daar van kan worden afgeleid, maar dan spreekt karma tot karma. Dan krijgt men in deze toestand van een hoger bewustzijn, een situatie van directe waarneming

tussen zielen ten opzichte van de realiteit van het gezamenlijke leven.

Dan gaat de mensheid over naar een situatie waar steeds minder behoefte zal zijn aan theoriën over de werkelijkheid van het leven, steeds minder behoefte aan (partij)programma's.

Met een dergelijk bewustzijn zal een topmanager van een failliet bedrijf, met werkeloze ex-weremers, niet meer met 26 miljoen euro bonus naar huis toe kunnen gaan, zich verschuilend achter de one-liner dat zoiets in de internationale zakenwereld zo de gewoonte is.

Een dergelijk bewustzijn is dus niet exclusief bedoelt als oplossing van het rassenvraagstuk, maar het zou het rassenvraagstuk op de meest snelle wijze doen oplossen.

Dat betekent overigens niet dat we dan een perfecte maatschappij gaan verwerklijken, het zou een volgende stap zijn in de ontwikkeling van de mensheid en een volgende stap naar nieuwe uitdagingen, nieuwe problemen en nieuwe vraagstukken.

Conclusie.

Het is een vreemde zaak om bij nauwkeurige bestudering te stellen dat de antroposofie racistisch zou zijn. Wat racistisch is is het denkbeeld wat men over houdt als men uit de antroposofie het bovenzintuiglijke schouwen verwijderd en de daarin aanwezige reïncarnatie en karma gedachte. Die theorie die men dan, theoretiserend, heeft gemaakt, heeft overgehouden, die wordt dan veroordeelt. Dat is ongeveer hetzelfde als een kind dat geen krentenbrood lust omdat er krenten in zitten. Die de krenten er vervolgens uithaalt om het brood dan op te eten. Om dan te vertellen dat ze het krentebrood dan wel lekker vindt. Zonder krenten is het dan echter geen krentenbrood meer en is het ook niet meer als krentebrood te beoordelen..

Met andere woorden; Ook als men het bovenzinnelijke schouwen van Steiner niet aanvaard, dan nog verbindt Rudolf Steiner de eigenschappen en vermogens van de mens niet oorzakelijk aan de verschijningsvorm van de mens.

Rudolf Steiner beschrijft hoe de rassen – de verschillen in lichaamsvormen – in het begin van de na-atlantische periode zijn ontstaan. Hij beschrijft vervolgens hoe de rassen zich weer oplossen. Hij beschrijft vervolgens dat de rassen zich, in deze vijfde na-atlantische periode, nog niet helemaal zullen oplossen maar dat de betekenis van de lichaamsvorm steeds verder is verdwenen en zal verdwijnen en dat, door de verdere individualisering, het nog verder intrekken van de menselijke geest in het lichamelijke bestaan, het de kwaliteit van de geest tot geest verhouding is welke de cultuurfactor, de ontwikkelingsfactor van betekenis zal zijn voor de toekomst. Hij beschrijft, ten aanzien van de verre toekomst dat er een moment zal komen dat de menselijke geest zich zelf niet eens meer zal reïncarneren in een stoffelijk lichaam, een toestand die voor de mens geestzelve wordt genoemd.

Discriminatie is van alle tijden. We hebben in het verleden, toen de mensen nog wat grofbesnaarder was, racisme gekend, en discriminatie, zoals we dat uit de geschiedenis kunnen vernemen over bijvoorbeeld de indianen. Tegenwoordig hebben we en krijgen we steeds meer te maken met een vorm van discriminatie en veroordeling die niet meer zozeer te maken heeft met uiterlijke aspecten maar met innerlijke aspecten. Het is hier interessant om te kijken naar de overeenkomsten in discriminatie ten opzichte van bijvoorbeeld indianen en nu ten opzichte van andersdenkenden. Er zijn overeenkomsten te zien die aangeven dat de discriminerenden bevooroordeeld zijn, dat ze geen tot zeer weinig diepgaande interesse in het anderszijn of andersdenken van de ander tonen, die een tekort aan inlevings en voorstellingsvermogen laten zien, en die, bepaald niet in de laatste plaats, een gevoel van superioriteit willen weergeven.

Dat lijkt misschien vergezocht, maar de praktijk bewijst het tegendeel. Als ik, me uitgevend voor antroposoof, zou beweren dat indianen volstreekte idioten waren – een beschuldiging die ik overigens ten aanzien van de indianen nog niet ben tegengekomen - dan zou mij dat wel eens een aanklacht kunnen opleveren, maar zeker veel kritiek. Ik zou waarschijnlijk als racist worden betiteld. Vooral door

mensen die vanuit exotisme veel sympathie voor de indianen zouden hebben. Als een hoogleraar micro biologie in Nederland, zoals hij in dezelfde column aangeeft ongefundeerd, een andersdenkende 'volstekt idioot' noemt dan is er blijkbaar geen criticus van Steiner die dat als discriminerend veroordeelt, sterker nog, de betreffende hoogleraar wordt medelandsbestuurder, en zijn idiote opmerkingen worden notabene gebruikt om beschuldigingen van rassisme bij Steiner te ondersteunen. Plasterk, want over hem heb ik het hier natuurlijk, wil met zijn 'academische' achtergrond tussen de regels door vooral duidelijk maken hoe superieur zijn intellect is. Hoe je het keert of draait maar ietsisme daar getransformeerd van plat racisme naar een moderne eigentijdse variant daarvan. Dat wordt wellicht het 'racisme'probleem van de toekomst.